

Viestintäoikeus – vakiintunut oikeudenala?

Riku Neuvonen

Ensimmäisestä viestintäoikeuden vuosikirjasta on kulunut kaksikymmentä vuotta. Hiukan kauemmin on aikaa ensimmäisten projektien ja tutkimusten nimeämisestä viestintäoikeudellisiksi. Tällöin yhtenä keskusteluaiheena olivat niin sanotut uudet oikeudenalat, joita viestintäoikeuden lisäksi edusti esimerkiksi urheiluoikeus. Oikeudenaloja kartoittaneessa kirjoituksessaan Kaarlo Tuori luonnehti vähemmän vakavissaan uuden oikeudenalan tunnusmerkiksi yhdistyksen tai tutkimusryhmän, lehden tai vuosikirjan ja strategisen tavoitteen saada oikeudenalalle professuuri.¹ Viestintäoikeuden opintopiiri on ehtinyt loppuakin jo, mutta professuuri on tullut ja vuosikirja täyttää kaksikymmentä vuotta.

Tämä artikkeli on osin katsaus kahdenkymmenen vuoden päähän ja toisaalta katsaus eteenpäin. Artikkelissa hyödynnetään pohjana alkuaikojen viestintäoikeuden asemointia eri tutkimuksissa ja viisi vuotta sitten yhdessä Pauli Rautiaisen kanssa kirjoittamaani katsausta viestintäoikeuden vuosikirjojen sisältöön.² Kirjoituksessani pohjana on näin ollen lukuisia omia tekstejäni ja yleisesti aikalaisena suhtautuminen käytyyn keskusteluun tuo oman perspektiivinsä. Tästä syystä tämän artikkelin tyyli on esseemäinen enkä pyri häivyttämään omaa osuuttani viittauksilla.

Tällaisessa historiallisessa katsauksessa menneisyyttä on helppo hahmottaa, mutta nykyisyys peittyy helposti ja tulevaisuutta pitää arvailla. Alun historiaosuudessa pyrin tiivistämään ja antamaan alaviitteiden kautta mahdollisuuden hakea lisätietoa viestintäoikeuden tutkimuksesta Suomessa. Alun perin ajatukseni oli käsitellä myös erilaisia tutkimusprojekteja, mutta nopeasti oli selvää, että jotain unohtuisi. Tästä syystä viittaukset vähenevät loppua kohden ja esitys ei missään nimessä ole tyhjentävä.

Viestintäoikeuden muodostuminen

Salaperäinen Kerttu haastatteli vuonna 2002 samana vuonna alkaneen viestintäoikeuden tutkimushankkeen tutkijoita Eero Paukkua ja Riikka Rosendahlia.³ Tällöin viestintäoikeutta kutsuttiin osin mediaoikeudeksi, koska pääpaino oli organisoituneessa joukkoviestinnässä. Oman oikeudenalan asemaa puolsi urheiluoikeuden tapaan normien soveltamiskonteksti ja sekä omalta osaltaan erityislainsäädäntö. Kerttua ei ollut olemassa, mutta viestintäoikeus oli ja jäi vakiintuneemmaksi nimikkeeksi. Mediaoikeus vähitellen unohtui. Tähän vaikutti eniten Helsingin Sanomien Säätiön vuonna 2006 myöntämä 622 000 euron tutkimusrahoitus. Säätiö oli myöhemmin keskeisesti rahoittamassa vuonna 2014 täytettyä viestintäoikeuden professuuria.

Huolimatta Helsinki-keskeisyydestä taustalla oli pidempi kehitys ympäri Suomea. Turun oikeustieteen päivillä vuonna 2001 oli työryhmä ”Viestintäoikeus – oikeudenala”, ja Turun hallinto-

¹ Tuorin artikkelia on käytetty lähtökohtana ja käytännössä samaa kohtaa on lainattu kaikissa katsauksissa. Kaarlo Tuori: Oikeudenalajaotus – strategista valtapeliä ja normatiivista argumentaatiota. *Lakimies* 7-8/2004, s. 1196-1224.

² Riku Neuvonen – Pauli Rautiainen: Viisitoista vuotta viestintäoikeutta. Teoksessa 15 vuotta viestintäoikeutta – viestintäoikeuden vuosikirja 2017, s. 1-17.

³ Eero Paukku – Riikka Rosendahl: Uutishokki: Mediapeliä oikeuden kentällä. Teoksessa Mitä saa sanoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2003. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2003, s. 145-153. Kirjoitus on julkaista myös *Oikeus-lehden* numerossa 1/2003.

oikeuden professorin Heikki Kullan toimittama artikkelikokoelma Viestintäoikeus julkaistiin vuonna 2002.⁴ Viestintäoikeus muodostui kuitenkin Helsingin oikeustieteellisen teemaksi. Turussa nimike liittyi tietoyhteiskunnan oikeuteen, Itä-Suomessa informaatio-oikeuteen ja Lapissa oman kehityskulkunsa kulkeneeseen oikeusinformatiikkaan.

Nykymuotoisesta viestintäoikeudesta ensimmäisenä väitellyt Riitta Ollila vaikutti Jyväskylän yliopistossa, jossa Heikki Kuutin johdolla on ollut useita viestintäoikeuden teemoja sivuavia tutkimuksia. Viestinnän ja oikeuden yhdistämisessä oma lukunsa on ollut myös Tampereen yliopistolla ja erityisesti Kaarle Nordenstrengillä. Viestintäoikeudellisia aiheita ovat sivunneet myös Päiviö Tommilan ja Pirkko Leino-Kaukiaisen sensuuria ja erityisesti sanomalehdistöä koskeneet tutkimukset.

Historiallisissa otoksissa viestintäoikeus on kiinnittynyt hallinto-oikeuteen, jossain määrin valtiosääntöoikeuteen. Aiheesta ovat kirjoittaneet niin K.J. Ståhlberg, Paavo Kastari, Veli Merikoski, Antero Jyränki kuin Olli Mäenpää joitakin mainitakseni. Viestinnän ja Julkisen sanan neuvoston parissa työskennelleet Lars Bruun, Timo Vuortama ja Lauri Kerosuo pitivät oppikirjoillaan ja kirjoituksillaan viestinnän sääntelyn oikeudellisen systematisoinnin esillä vuosikymmeniä.

Keskeinen nimi oli pitkään myös Sami Manninen, jonka artikkelit käsittelivät viestintäoikeuden tutkimuskenttää 1990-luvulla ennen kuin viestintäoikeudesta alettiin puhua. Näistä lähtökohdista tarve viestintäoikeudelliselle tutkimukselle nähtiin merkittävänä 2000-luvun alussa eri yliopistoissa, mutta Helsingin yliopisto onnistui saamaan rahoituksen. Huomattavaa on, että Helsingin oikeustieteellisessä projekti sijoittui Kansainvälisen talousoikeuden instituutin (KATTI) alaisuuteen ja tutkijoilla oli taustaa valtiosääntöoikeuden lisäksi sopimusoikeudessa, vahingonkorvausoikeudessa ja seuraavassa vaiheessa tekijänoikeudessa.

Hetki oli hyvin otollinen viestintäoikeuden nousulle. Suomen liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen vaikutti vuoden 1995 perusoikeusuudistukseen, jossa sananvapaus ja sen kanssa erityisesti joukkoviestinnän yhteydessä törmäävät perusoikeudet vahvistuivat. Vuonna 1995 Suomesta tuli EU:n jäsen, jolloin erityisesti markkinoita koskevat velvoitteet pakottivat säätämään uutta lainsäädäntöä. Käytännössä 1990-luvun lopulta 2000-luvun puoliväliin viestintää koskeva lainsäädäntö uudistettiin joko kokonaan tai säädettiin uudenlaista lakeja. Samalla tuomioistuimet joutuivat käsittelemään viestintään liittyviä oikeudellisia kysymyksiä uudella tavalla, joka näkyikin useina langettavina päätöksinä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta. Viestintäoikeudelle oli tarvetta ja kun kysymys oli median omasta asiasta, niin myös julkista mielenkiintoa riitti.⁵

Viestintäoikeus tutkijoiden näkökulmasta

Viestintäoikeudesta kirjoittaneiden itseymmärryksen osalta vuoden 2002 Viestintäoikeus-kirjassa ei juurikaan käsitelty viestintäoikeutta oikeudenalan näkökulmasta. Kirjan tekijöiden mukaan viestintä oli tässä vaiheessa uuden tyyppisiä oikeudellisia ongelmia sisältävä toimintaympäristö.

Nykymuotoisesta viestintäoikeudesta ensimmäisenä vuonna 2001 väitelleen Riitta Ollilan väitöskirjassa tutkimus sijoitetaan tietoyhteiskunnan kontekstiin. Ollila kirjoittaa englanniksi, mutta ei juurikaan sivua kansainvälistä media law-kontekstia. Tätä todennäköisesti selittää, että Ollila

⁴ Heikki Kulla (toim.): Viestintäoikeus. WSOY 2002.

⁵ Uusien oikeudenalojen tarpeen synnystä Pekka Lämsineva: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalainen lakimiesyhdistys 2002, s. 19.

väitteli Lapin yliopistossa, jossa oikeusinformatiikan käsitteistössä viestintä on osa tietoyhteiskuntaa.

Toisena viestintäoikeudesta vuonna 2007 väitellyt Päivi Tiilikka (nyk. Korpisaari) pohti Tuorin artikkeliin nojautuen voisiko viestintä- tai mediaoikeus olla oma oikeudenalansa.⁶ Vertailukohtana toimivat lääkintäoikeus ja urheilu-oikeus, jotka aikakauden muina uusina oikeudenaloina ovat vakiinnuttaneet myös paikkansa. Tiilikka käy läpi siihen mennessä esitettyjä käsityksiä viestintäoikeudesta ja päätyy käyttämään käsitettä mediaoikeus jatkokehittelyssä. Viestintäoikeus on tässä näkökulmassa yläkäsite. Mediaoikeuden käsite hänelläkin jäi. Vuonna 2015 tässä vuosikirjassa julkaistussa artikkelissa viestintäoikeus oli yksinomaan käytetty käsite, vakiintunut uusi oikeudenala ja sillä tyypillistä on maihin oikeudenaloihin ulottuva kudosmainen rakennelma.⁷

Mikko Hoikan väitöskirjassa sananvapaudesta EU:ssa vuodelta 2010 ei käytännössä käsitellä lainkaan oikeudenalakysymystä.⁸ Asia on todennäköisesti ollut esillä, sillä Hoikka oli mukana Kaarle Nordenstrengin johtamassa tutkimushankkeessa, jossa ensimmäisiä kertoja yhdistettiin oikeustiedettä ja viestinnän tutkimusta.⁹ Turun kontekstissa Hoikan väitöskirja luettaneen osaksi valtiosääntöoikeuden tutkimusta.

Oma väitöskirjani valmistui vuonna 2012 ja siinä viestintäoikeuden kuvaus vastasi pitkälti vuoden 2005 kirjani ja vuonna 2010 julkaistun artikkelini linjaa.¹⁰ Tämäkin tarkastelu perustuu Tiilikan tapaan Kaarlo Tuorin esiin nostamiin kysymyksiin ja näistä teoksista ensimmäiseen Tiilikkakin viittaa väitöskirjassaan, mutta ei myöhemmissä teksteissään. Tästä näkökulmasta vakiintuneiden viestintäoikeuden tutkijoiden käsitys oikeudenalasta perustuu siis samaan asetelmaan ja monin paikoin viittaukset ovat viittauksia toisiin tutkijoihin.

Lyhyesti vuonna 2005 viestintäoikeus oli yhdessä kirjassa ja vuosikirjassa käytetty nimi. Hallinto-oikeudessa informaatio-oikeus oli vakiintunut kuvaamaan julkisuusperiaatetta ja yleisesti hallinnon informaation käsittelyä.¹¹ Erityisesti Lapissa harrastettu oikeusinformatiikka oli puolestaan tietotekniikan hyödyntämistä oikeustieteessä. Lapista väitellyt Tuomas Pöysti pitikin mediaoikeutta yhtenä informaatio-oikeuden ja oikeusinformatiikan metatason oikeudenaloista, joka metatasoisuuden vuoksi ylittää perinteiset oikeudenalarajat.¹² Tätä koulukuntaa edustaa myös Joensuun yliopistossa (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) tietotekniikkaoikeudesta väitellyt Tomi Voutilainen, joka ottaa lähtökohdaksi informaatio-oikeuden Ahti Saarenpään ja Tuomas Pöystin muotoilemalla tavalla. Tällöin informaatio-oikeus kattaa kaiken viestinnän sääntelystä tietosuojaan

⁶ Päivi Tiilikka: Sananvapaus ja yksilön suoja –lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. WSOY 2007, s. 73-89.

⁷ Päivi Korpisaari: Viestintäoikeus globaalissa verkkoyhteiskunnassa. Teoksessa Viestintäoikeus nyt –viestintäoikeuden vuosikirja 2014, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2015, s. 1-16. Samasta aiheesta myös yleisemmin Päivi Korpisaari: Oikeudenalan tunnusmerkeistä ja oikeudenalajaotuksen tarpeellisuudesta. Lakimies 7-8/2015, s. 987-1004. Päivi Korpisaari: Esipuhe. Teoksessa 14 vuotta viestintäoikeutta –viestintäoikeuden vuosikirja 2017. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2018, s. III-VI.

⁸ Mikko Hoikka: Sananvapaus Euroopan unionin oikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2009.

⁹ Suomen akatemian rahoittama hanke Viestintäoikeuden yhteiskunnalliset ja juridiset perusteet.

¹⁰ Riku Neuvonen: Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely. Talentum 2005. Riku Neuvonen: Viestintäoikeus Suomessa – uusi oikeudenalako? Teoksessa Avoin, tehokas ja riippumaton –Olli Mäenpää 60 vuotta. Edita 2010, s. 95-111. Riku Neuvonen: Sananvapauden sääntely Suomessa. Lakimiesliiton kustannus 2012.

¹¹ Anna-Riitta Wallin – Timo Konstari: Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Suomalaiset oikeusjulkaisut 2000, s. 32-33. Oma lukunsa oli Riitta Ollilan viestintäinfrastruktuurin sääntelyä käsittelevän kirja, jonka nimi on Teletointaoikeus. Riitta Ollila: Teletointaoikeus. Valtion painatuskeskus 1993.

¹² Tuomas Pöysti: Tehokkuus, informaatio ja eurooppalainen oikeusalue. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 1999, s. 447. Katso myös Ahti Saarenpää: Oikeusinformatiikka. Teoksessa Oikeusjärjestys osa 1 (toim. Maarit Niskanen), 7. painos. Lapin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2010, s. 411-545.

ja tekijänoikeuteen. Voutilaiselle keskeinen metaperiaate on oikeus tietoon, josta johdetaan muut siihen liittyvät ihmis- ja perusoikeudet sekä tekijänoikeus.¹³ Esitys on jäänyt aika irralliseksi viestintäoikeudellisessa ja ylipäätään oikeustieteellisessä keskustelussa.

Vuonna 2005 käsitteistöni oli, että viestintäoikeus on yläkäsite informaatio-oikeudelle ja mediaoikeudelle, jossa keskeistä on tutkimuskonteksti jonkun vakiintuneen oikeudenalan näkökulmasta. Sama näkemys säilyi myös vuoden 2010 artikkelissa ja vuoden 2012 väitöskirjassa, josta kulkeutui myös myöhempiin tutkimuksiin. Tässä päivityksessä pidän nimilappukeskustelua sinällään turhana, koska kansainväliset käsitteet Media Law, Medienrecht, Mediarätt, Information Law, Informationsrecht, Communications Law, Kommunikationsrecht ja vastaavat ovat muodostuneet oman polkunsu puitteissa eivätkä ole suoraa siirrettävissä. Suomessa viestintäoikeus on vakiintunut käsite ja historiallisista syistä voidaan tiettyä sääntelyä kutsua informaatio-oikeudeksi, mutta tarpeellista sekään ei ole. Viestintäoikeus on minulle edelleen viestintään liittyvää tutkimusta, jossa näkökulma (sananvapaus, julkisuus, vahingonkorvaus, rikos), käsitteitä (perusoikeudet, tahallisuus, sopimus) ja metodeja otetaan muilta tieteenaloilta sovittaen ne yhteen viestinnän kontekstissa.¹⁴

Kronologisessa järjestyksessä edeten syksyllä 2012 kuvataiteilijan oikeudellisesta asemasta väitellyt Pauli Rautiainen hahmottaa osaltaan taiteeseen kohdistuvan oikeudellisen tutkimuksen samankaltaiseksi kuin viestintäoikeudellisen tutkimuksen, mutta toisaalta joukkoviestintäkysymysten olevan etäällä taiteen kysymyksistä.¹⁵ Myöhemmin Rautiainen on monelta osin kulkeutunut myös kohti viestintäoikeutta ja uskallan väittää, että tällä hetkellä jonkinlainen taideoikeus on hyvin lähellä viestintäoikeutta. Oikeastaan toistaiseksi selkeästi viestintäoikeuden tutkijaksi itsensä on mieltänyt Anette Alén-Savikko, mutta vaikka hän käsittelee oikeutta, tiedettä ja suhdetta mediatutkimukseen monipuolisesti, niin varsinaista viestintäoikeuden määritelmää ei käydä läpi. Luultavammin siksi, että väitösaikana vuonna 2014 viestintäoikeus oli jo vakiintunut.¹⁶

Viestintää ja sananvapautta on toki käsitelty muutoinkin, mutta viestintäoikeudellisiksi ei kukaan ole havaintojeni mukaan tutkimustaan nimennyt. Leena Harrinkari väitteli vuonna 2016 Turun yliopistossa kirjailijoiden ja lehdistön sananvapaudesta vuosina 1906-1917.¹⁷ Kirja sijoittuu käytännössä oikeushistorian alaan jatkaen näin muun muassa Lars Björnen sananvapauden historiaa kartoittavaa tutkimusperinnettä. Samoin Tuula Peren väitöskirja vuodelta 2015 sijoittuu tekijän mukaan oikeushistorian kentälle, vaikka siinä käsitellään keskeisesti viestintäoikeuteen liittyviä kysymyksiä.¹⁸ Viestinnän sääntelyn oikeushistoriallisen tutkimuksen erillään olo viestintäoikeuden tutkimuksesta on mielenkiintoinen ilmiö.¹⁹ Vastaavastihan suunnilleen kaikki viestintäoikeuteen leimautuvat tutkijat käyttävät oikeushistoriallisia lähteitä, joten vaikutteet tuntuvat varsin yksisuuntaisilta. Samoin yleishistorialliset lähestymistavat sananvapauteen hyödyntävät viestintäoikeuden tutkimusta.²⁰

¹³ Tomi Voutilainen: Oikeus tietoon –informaatio-oikeuden perusteet. Edita 2010, s. 35.

¹⁴ Riku Neuvonen: Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. 2. painos. Kauppakamari 2019, s. 15-21.

¹⁵ Pauli Rautiainen: Kuvataiteilijan oikeudellinen asema –ammattimaista taiteellista toimintaa rajoittava ja edistävä oikeussääntely. Tampere University Press 2012, s. 32.

¹⁶ Anette Alén-Savikko: Law and Community in the New Media Landscape: Critical Perspectives on Audiovisual Sport Coverage in the European Union. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2014, s. 7.

¹⁷ Leena Harrinkari: Sananvapauden venäläinen ruletti: sananvapaus Suomessa 1906–1917. Turun yliopisto 2016.

¹⁸ Tuula Pere: Suojattu, suvaittu vai sanktioitu sananvapaus? Fourth Life Publishing 2016.

¹⁹ Esim. Lars Björne: Frihetens Gränser –Yttrandefriheten i Norden 1815-1914. Akademik Publiserings 2018.

²⁰ Esimerkiksi sivusto Tiellä sananvapauteen, <https://sananvapauteen.fi/>

Viestintäoikeus vuosikirjoissa

Viisi vuotta sitten tehdyssä tarkastelussa viestintäoikeuskeskustelun kertaamisen ohella päädyin Pauli Rautiaisen kanssa vuosikirjoista 2002-2016 muutamaan johtopäätökseen. Ensimmäisissä vuosikirjoissa esiin tuli alan itsetutkinta ja samaan aikaan muuttuva kirjoittajakunta. Alussa tekstejä oli merkittävästi myös muilta kuin oikeustieteen tutkijoilta. Toisaalta muutamaan otteeseen vuosikirjasta tuli aiemmin mainitun KATTIn tutkijoiden julkaisu, johon ei aina edes haluttu ulkopuolisia kirjoituksia. Tässä vaiheessa myös tutkimushankkeen painotukset näkyvät esimerkiksi immateriaalioikeuden kysymysten suurena määränä. Sittemmin nämä painotukset ovat vähentyneet ja jopa kadonneet. Samoin kuin kansainväliset kirjoittajat.

Toisessa vaiheessa suunnilleen vuodesta 2012 eteenpäin vuosikirja on ollut viestintäoikeuteen samaistuvien tutkijoiden työn tulos. Painoarvoa lisäsi vuonna 2013 käyttöön tullut referee-menettely. Kolmantena vaiheena voidaan pitää vuoden 2014 vuosikirjasta alkanutta painotusta tietosuojaan ja kirjoittajien sekä tekstien määrän jatkuva kasvu. Vuonna 2015 kirjoittajia oli 13 ja vuonna 2016 vuosikirja teki ennätyksen yli 320 sivulla.

Samalla otteella tarkasteltuna myöhemmissä vuosikirjoissa vuonna 2017 aihealueet vaihtelevat, kuten juhlakirjalle sopii. Liisa Nieminen tarkastelee juristin haasteita ammattieettisten ohjeiden näkökulmasta, Erika Leinonen ja Eija Alavesa tekijänoikeuden valvontaa, Herkko Hietanen ja Noora Arkia silloin tuoretta tiedustelulakia ja Sonja Vainio, Shakila Bu-Pasha, Anna-Mari Taka ja Anna Aurora Wennäkoski pureutuvat edelleen pinnalla olleisiin tietosuoja-asioihin artikkeleissaan. Vuosikirja on myös edeltäjänsä reilusti lyhyempi noin 180 sivulla ja aloitti kirjojen laihtumistrendin.

Vuonna 2018 keskiössä on edelleen tietosuoja, vaikka kirjan avaa Riku Neuvosen artikkeli sananvapaudesta. Tätä selittää juuri voimaan tullut EU:n yleinen tietosuoja-asetus (GDPR). Aiheen reunamilla liikkuvat myös useiden kirjoittajien artikkeli uutisautomaatiosta ja kirjan päättää Shakila Bu-Pashan artikkeli avoimesta datasta. Seuraavana vuonna 2019 vuosikirjaa voisi luonnehtia paluuksi juurille. Päivi Korpisaari ja Kimmo Nuotio kirjoittavat artikkeleissaan kansanedustajan sananvapauteen liittyvistä kysymyksistä, Liisa Nieminen tarkastelee lasten suojelua sananvapauden rajoitusperusteena, Iina Järvinen, Riku Neuvonen ja Pauli Rautiainen viestinnän ja kulttuurin saavutettavuutta ja Anniina Dahlström ja Riku Neuvonen algoritmeja uutistoimituksessa. Aiemmin runsasta tietosuojakeskustelua edustaa Sam Wrigleyn ja laajan kirjoittajajoukon artikkelit.

Vuoden 2020 vuosikirjassa alkaa näkyä tuleva painotus alustakysymyksiin. Susanna Lindroos-Hovinheimo alustaa komission ehdotuksesta digipalvelusäädökseksi. Liisa Vaaraniemi jatkaa samalla temalla keskittyen sananvapauden käyttöön tietoverkoissa ja Pekka Savola jatkaa aiemmistakin vuosikirjoista tutulla temallaan, jossa keskeistä on linkittämiseen liittyvät oikeudelliset kysymykset. Jesse Heiskanen ja Sofia Wilson esittävät artikkeleissaan tietosuojaan liittyviä teemoja. Päivi Korpisaaren vihapuhetutkimus osoittaa myös eräänlaista paluuta perinteisiin sananvapauden rajoitusteemoihin. Kirjan päättää älykkäitä kaupunkia koskeva artikkeli, jonka kirjoittajajoukko on vuosikirjan ennätys seitsemällä kirjoittajalla. Koko tutkimusryhmän kattavia kirjoituksia oli myös edellisinä vuosina, mutta 2019 ”jäätii” kuuteen kirjoittajaan ja vuonna 2018 viiteen.

Jos parin vuoden ajan on aiheissa ollut tietosuojapainotuksen jälkeen paluuta ihan alkuaikojen kysymyksiin, niin vuoden 2021 vuosikirja on todennäköisesti paluun huipentumia. Pauli Rautiainen

tarkastelee fiktion vapauden rajoja kirjallisuudessa, Riku Neuvonen pelien sääntelyä, Päivi Korpisaari analysoi kahta KKO:n kunnianloukkausjuttua, Kimmo Nuotio sananvapausrikoksia, Annika Antikainen verkkoalustojen sisältöjen poistoa, Anna Aurora Wennäkoski viestintää kriisitilanteissa ja Liudmila Sivets esittelee väitöskirjansa havaintoja internetin valvonnan kehityksestä Venäjällä.

Viestintäoikeus nyt ja kohta

Kahdenkymmen vuoden perspektiivillä viestintäoikeudesta on kehittynyt Suomessa siis oikeudenala. Kehitystä leimaa muutama selkeä vaihe, jotka lomittuvat ja limittyvät keskenään. Ensimmäisessä vaiheessa viestintäoikeus etsi itseään ja keskeiseksi kysymykseksi nousi yksityiselämän ja sananvapauden välinen suhde. Tästä suhteesta erityisesti 2000-luvulla tulleiden EIT:n ratkaisujen jälkeen kirjoitimme useamman hyllymetrin. Toisessa vaiheessa tutkimus vaikuttaa edelleen etsineen itseään ja tehden loikkauksia esimerkiksi tekijänoikeuden suuntaan, mutta kun tekijänoikeudesta kehittyi immateriaalioikeuden sisällä kärjistäen oma oikeudenalansa, tapahtui selkeämpi eriytyminen. Tästä huolimatta niin viestintäoikeuden kuin tekijänoikeuden puitteissa on tutkittu esimerkiksi automaatiota ja robotteja ja siirrytty hiljalleen kohti nykyistä viestintäoikeuden vaihetta.

Kolmas vaihe on vuosikirjoistakin luettavissa oleva tietosuojaan merkityksen kasvu, missä keskeinen tekijä oli EU:n yleisen tietosuoja-asetus. Sinällään siirtymä aiemmasta yksityiselämän suojasta tietosuojaan oli lyhyt. Samalla tutkimus otti toisen askeleen kohti käytännöllisyyttä ja perinteiset asetelmat näyttäytyivät suurelta osin historiallisissa analyyseissa tai oikeustapausten käsittelynä. Viisi vuotta sitten vuosikirjoihin perustuvassa arvioinnissa totesinkin Pauli Rautiaisen kanssa, että perinteinen joukkoviestintä oli jossain määrin kadonnut. Edellisen luvun myöhempien vuosikirjojen analyysistä on kuitenkin luettavissa, että monimuotoisuus ja perustavanlaatuiset sananvapauskysymykset ovat tehneet paluun.

Tällä hetkellä merkittävänä vaiheena on menossa entistä suurempi keskittyminen alustoihin, algoritmeihin ja yleisesti digitaalisuuteen, joista kaikista on tullut ja tulossa uutta sääntelyä. Oikeudenalatasolta tarkasteltuna näitä kysymyksiä on lähestytty tekijänoikeudesta, valtiosääntöoikeudesta ja oikeusteoriasta, joten sinällään, vaikka tutkimus on viestintäoikeudellista, niin sellaiseksi sitä ei hahmoteta. Internetoikeus ei missään vaiheessa saanut Suomessa merkitystä, joten meillä on alan tutkimusta, jolle ei ole tavallaan olemassa omaa oikeudenalaa. Oma lukunsa tässä kehityksessä on Helsingin Legal Tech Labiin kiinnittyvä tutkimus, joka on ottanut monia aikoinaan viestintäoikeuteen liitettyjä teemoja haltuunsa ilman, että tutkimus identifioituu viestintäoikeuteen. Perinteisesti tällainen on ollut myös hallinto-oikeuteen kytkeytyvä viranomaisjulkisuuden ja avoimuuden tutkimus.

Toisaalla erityisesti EU:n alustoja koskeva sääntely ja laaja keskustelu viestinnällisistä oikeuksista, digitaalisista oikeuksista, episteemisistä oikeuksista ja vaikkapa digitaalisesta valtiosääntöistymisestä on vienyt viestintäoikeuteen identifioituja tutkijoita uudelleen yhteistyöhön viestinnän ja muiden tieteenalojen tutkijoiden kanssa. Samaa monitieteisyyden nousua on nähty myös vihapuheen yhteydessä. Kaikista näistä teemoista on syntynyt kansallisia ja kansainvälisiä tutkimushankkeita ja –verkostoja, joita on lähes mahdoton jo luetella.

Viiden vuoden takaisin teemoihin liittyen edelleen rahoitus tuntuu vievän teemoja. Alustojen, digitalisaation ja nyt tekoälyn tutkimus saavat rahoitusta, jolloin niitä kannattaa tutkia ja niistä

kirjoittaa. Vastaavasti uutismedian muutos ja sen suhde sääntelyyn ei ole tältä kannalta ajankohtaista, vaikka tämäkin muutos on käynnissä.. Vanhoista ilmiöistä taide, kulttuuri, julkiset kokoontumiset tai vaikkapa elokuvat eivät herätä oikein kiinnostusta. Sama pätee uudempiin ilmiöihin, kuten peleihin. Tämä siitä huolimatta, että kuvaohjelmia koskevaa sääntelyä ollaan uudistamassa. Suuri aukko on myös mainonnan sääntelyn tutkimuksessa tai ylipäätensä viestintämarkkinoiden oikeudellisissa reunaehdoissa. Näiden alojen tutkimus voisi tukea myös pinnalla olevaa digibuumia.

Äskeinen ei ole tarkoitettu synkkyudeksi, vaan muistutukseksi siitä, että viestintäoikeus on hyvin moninainen kenttä. Viisi vuotta kaivattu alustatutkimus on lähtenyt käyntiin, ehkä vielä jossain vaiheessa myös viestintämarkkinoiden ja kulttuurin tutkimukseen linkittyvät suuntaukset. Rahoittajilta vain toivoisi rohkeutta tehdä avauksia ja tohtorin tutkinnosta haaveilevilta intoa tarttua jonkun mielestä outoihinkin aiheisiin. Samalla voisi pohtia viestintäoikeuden asemaa ja yleisiä oppeja uudestaan. Suotavaa ainakin olisi, että viestintäoikeuden aseman ja vuosikirjojen 25-vuotisanalyysin tekisi joku tuoreesta näkökulmasta.